

بقیع؛ در گذر تاریخ

لغت: بقیع در لغت به زمین گسترده و بزرگی گویند که دارای درخت باشد که یکی از آنها، بقیع "عرقده" است. عرقده، نام درختی است که در آن محیط بوده است، گرچه بعدها آن درختان را کندند، ولی اسم آن باقی ماند و این زمین، معروف به بقیع العرقده شد.

مساحت

این قبرستان از زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله تا کنون باقی است و حدود ده هزار نفر از یاران پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را در خود جای داده است. بقیع، زمین مستطیل شکلی در شرق مدینه است که 100 در 150 متر بوده، ولی بارها توسعه پیدا کرده است. برخی آن را در اصل 80 در 80 متر دانسته‌اند که بعدها با اضافه شدن حش کوکب و... به آن، به 150 در 100 متر رسید.

آغاز

ابورافع می‌گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله در صدد تهیه مکانی برای دفن یاران خود بود و جاهای مختلفی را در اطراف مدینه ملاحظه کرد تا آن که به بقیع العرقده رسید و فرمود: به من دستور داده شده که این مکان را قرار دهم.

اولین مدفن در بقیع

از برخی روایات، استفاده می‌شود که اولین کسی که در بقیع دفن شد، عثمان بن مظعون بود؛ همان‌گونه که از حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام روایت شده که اولین کسی که در بقیع دفن شده، عثمان بن مظعون و پس از او، جناب ابراهیم علیه السلام، پسر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بود. از برخی روایات نیز فهمیده می‌شود که اولین کسی که در بقیع دفن شد، اسعد بن زراره بود. او به هنگام ساخت مسجد النبی، از دنیا رفت. ممکن است گفته شود که اولین کسانی که در بقیع دفن شدند، از مهاجران، عثمان بن مظعون و از انصار، اسعد بن زراره بوده است، و یا آن که گفته می‌شود که اسعد بن زراره، در بقیع دفن شد؛ پیش از آن‌که آن مکان، به عنوان قبرستان عمومی، در نظر گرفته شود.

وقفی نبودن بقیع

بقیع، یک زمین وقفی نیست؛ چون ملک کسی نبوده است و وقفیت، فرع ملکیت است؛ و پس از تصمیم برای دفن، مردم درختان آن را کندند و عده‌ای هم آمدند و برای خود در آن خانه ساختند. بنابراین جلوگیری و هابیون از بازسازی بقیع تحت عنوان وقف بودن بقیع، بهانه‌ای بیش نیست، علاوه بر آنکه خصوص امامان بقیع در خانه شخصی عقیل بن ابی طالب دفن گردیدند.

فضیلت بقیع

بقیع به خاطر قدم مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام و دفن چهار تن از امامان علیهم السلام و سایر مؤمنان، شهیدان و نیکان، دارای شرافت زیادی است. ابوحنبل اسلمی از رسول خدا صلی الله علیه و آله، چنین روایت کرده است: کسی که در مکه یا مدینه بمیرد، مورد حساب واقع نگردد و مهاجر به سوی خدا محسوب شود و روز قیامت، با اصحاب بدر محشور می‌شود هم‌چنین از رسول خدا صلی الله علیه و آله، چنین روایت شده است که روز قیامت، هفتاد هزار نفر از بقیع، بی حساب راهی بهشت می‌شوند؛ در حالی که صورت آنها چون ماه شب چهاردهم، می‌درخشد.

نزول یک آیه در بقیع

سیوطی از انس روایت می‌کند که دو آیه "قَاتِنًا مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا" در بقیع نازل شد.

پیامبر اکرم(ص) و بقیع

رسول خدا صلی الله علیه و آله، به قبرستان بقیع می‌رفت و مشغول دعا می‌شد و برای مردگان، طلب رحمت و آمرزش می‌کرد. علاوه بر این، آن حضرت هر پنجشنبه، به همراه عده‌ای از مردم، به بقیع می‌رفت. از این رو، فقیهان ما، فتوای مستحب بودن زیارت قبور را داده‌اند. علاوه بر این، گاهی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، آخر شب به تنهایی به بقیع می‌رفت و برای اهل بقیع، دعا می‌کرد. جالب اینجاست که جایگاه ایستادن رسول خدا صلی الله علیه و آله در بقیع، کنار قبور فعلی ائمه بقیع بوده است. جعفر خالد بن عوسجی، نقل می‌کند که شبی در گوشه خانه عقیل بن ابیطالب، مشغول دعا بودم که امام صادق علیه السلام از کنارم عبور کرد و می‌خواست به سمت عریض برود که فرمود: این جایی که ایستاده‌ای، جایگاه شبانه رسول خدا صلی الله علیه و آله در بقیع بوده است و می‌دانیم که اهل بیت علیهم السلام، در خانه عقیل به خاک سپرده شدند.

هم‌چنین در برخی روایات، از حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله، در شب نیمه شعبان در بقیع و نیز از سجود رسول خدا صلی الله علیه و آله در بقیع، نماز رسول خدا صلی الله علیه و آله در بقیع، خواندن نماز باران در بقیع و دعای آن حضرت در آنجا مطالبی نقل شده است. سلمان فارسی نیز مهر نبوت رسول خدا را در قبرستان بقیع دید. برخی روایات نیز از زبان رسول خدا صلی الله علیه و آله در قبرستان بقیع نقل شده است که برخی از آنها در فضیلت امیرمؤمنان علی علیه السلام و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

بقیع و عترت پیامبر(ص)

امیرمؤمنان علی علیه السلام، یک شب در بقیع، درباره اسرار حرف "با" بسم الله الرحمن الرحیم، تا طلوع فجر سخن گفت و به پایان هم نرسید. محل نماز حضرت فاطمه سلام الله علیها در قبرستان بقیع، مشخص بود. شیخ صدوق سفارش می‌کرد که پس از زیارت امامان بقیع، در مسجدی که در آن جاست و گفته می‌شود که مکانی است که حضرت فاطمه سلام الله علیها در آن نماز گزارده‌اند، دو رکعت نماز بخوانید. ظاهراً مقصود، همان بیت الاحزان است که در نزدیکی قبور امامان بقیع بوده است و وهابیان آن را تخریب کردند. بیت الاحزان حضرت فاطمه سلام الله علیها را باید خانه اسرار آن حضرت نامید. این جا، جایی بود که حضرت علی علیه السلام آن را برای حضرت فاطمه سلام الله علیها ساخته بود و آن حضرت با حسنین علیهما السلام، در آنجا حضور می‌یافت و تا شب، به گریه می‌پرداخت.

امامان بقیع نیز درباره بقیع، گفت‌وگوهای دارند که تفصیل آن در جای خود آمده است.

عنایت مسلمانان به زیارت بقیع

عالمان شیعه و سنی در کتاب‌های خود، مردم را به زیارت قبرستان بقیع ترغیب نموده‌اند. علاوه بر فقیهان و عالمان بزرگ شیعی، شخصیت‌هایی از اهل سنت چون عبدالکریم بن عطاء الله مالکی، محمد بن شربینی، بکری دامیاطی، فاکهی، نووی، غزالی، صالحی شامی و... به آن تصریح کرده‌اند.

آداب زیارت قبور ائمه بقیع(ع)

مستحب است که برای این زیارت، سه کار انجام شود؛ غسل، زیارت و خواندن هشت رکعت نماز (برای هر امام، دو رکعت). بنا به تصریح برخی از مراجع بزرگوار، ادب زیارت حکم می‌کند که برای زیارت ائمه در قبرستان بقیع، با پای برهنه و بدون کفش وارد شوند و زیارت کنند.

پیراستن حرم امامان بقیع(ع)

مسلمانان از دیرباز، اقدام به بازسازی و ساختن گنبد برای شخصیت‌های بزرگ اسلامی کردند که گنبد سبز پیامبر و گنبدهایی که در عراق، ایران، سوریه و... وجود دارند، شاهد این مطلب هستند و تنها وهابیان، به خاطر تجر و کج‌فهمی، با این کار مخالفت کرده‌اند.

یکی از کسانی که اقدام به ساخت گنبد بر مزار امامان بقیع علیهم‌السلام نمود، ابوالفضل اسعد بن محمد بن موسی قمی اردستانی مجدالملک است. او در آخر قرن پنجم، کشته شد. همچنین الناصر لدین الله، خلیفه عباسی، در سال 560 ق. اقدام به تعمیر گنبد امامان بقیع علیهم‌السلام کرد و نیز ابوطالب عبدالله بن حسین بن میرزا رفیع‌الدین حسینی مرعشی نیز اقدام به تعمیر و بازسازی حرم امامان بقیع نمود.

در دوره قاجاریه، محمد بن علی امین السلطنه، اقدام به نهادن ضریحی از فولاد بر روی قبور نمود. او قصد داشت ضریحی نقره‌ای نیز برای آنها قرار دهد که مانع کار او شدند.

سید علی قطب هزار جیبی نیز آخرین ضریح فولادی را - که در اصفهان ساخته شده بود - به مدینه برد و با زحمت و سه سال معطلی در جده، بر قبور مطهر ائمه بقیع علیهم‌السلام نهاد که این ضریح نیز در سال 1343 ق. توسط وهابیان از جا کنده شد و قطعاتی از آن، تا سال 1385 ه.ش بر دیوار شهدای احد وجود داشت.

مرحوم سید محسن امین می‌نویسد: سلطان عبدالمجید عثمانی - که گنبد قبر مطهر پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله را ساخت دستور داده بود که برای امامان بقیع نیز گنبدی همانند گنبد پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله بسازند؛ ولی با مخالفت برخی از اهل مدینه مواجه شد. غیر از قبور مطهر امامان بقیع، بیت‌الاحزان، قبر حلیمه سعیدیه، قبور دختران و همسران پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، قبر مالک و قبور عمه‌های پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نیز دارای گنبد بودند که همه آنها توسط سلفیان تخریب شد.

فاجعه تخریب بقیع

همانگونه که گفته شد مسلمانان از آغاز، به قبور بزرگانشان توجه داشتند و بر فراز آنها، گنبدهایی می‌ساختند که از جمله آنها، گنبد قبر مطهر رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله است که از اول تا کنون، بوده است. مزار بزرگان و امامان بقیع علیهم‌السلام نیز از این قاعده مستثنی نیست. ابن جبیر (قرن 6) در سفرنامه خود، بقیع را به زیبایی توصیف کرده، از گنبد زیبا و بسیار بلند ائمه بقیع، یاد کرده است. پس از او، ابن بطوطه نیز همان توصیف را دارد.

سمهودی نیز از گنبد ائمه اهل‌بیت علیهم‌السلام، به عنوان گنبد با عظمت و بلند یاد کرده است؛ اما جریان واپس‌گرا و متحجر وهابی، در 8 شوال سال 1344 ق. اقدام به تخریب آن نمود و به احساسات میلیون‌ها نفر از مسلمانان، توجهی نکرد. جالب این جاست که آنها اقدام به نگهداری از لباس‌ها و اسباب منزل، خانه، شمشیر و تخت‌خواب آل‌سعود نموده‌اند و از آثار یهودیان مدینه نیز تا کنون محافظت کرده‌اند؛ ولی آثار رسول خدا و اهل‌بیت او علیهم‌السلام را خراب کردند!!

عکس‌العمل مسلمانان در تخریب بقیع

تخریب بقیع، با عکس‌العمل شدید مسلمانان و به ویژه شیعیان جهان مواجه گردید. مسلمانان ایران، عراق، قفقاز، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان، تاتارستان، ترکیه، افغانستان، چین، مغولستان و هندوستان، در برابر این مسئله موضع‌گیری کردند دولت و مجلس آن روز ایران نیز در این زمینه، موضع‌گیری رسمی کرد. همچنین فقیهان و بزرگانی چون آیه‌الله‌العظمی سید ابوالحسن اصفهانی، آیه‌الله شیخ محمد خالصی و آیه‌الله شهید سید حسن مدرس، این اقدام را محکوم کردند. در کنفرانس کشورهای اسلامی، مرحوم شیخ محمدحسین کاشف‌الغطاء، سید امین حسینی مفتی فلسطین، و سید محمدتقی طالقانی (آل احمد) نماینده آیه‌الله‌العظمی بروجردی در مدینه، شرکت کردند. همچنین مراجع و بزرگانی دیگری مانند آیات عظام حاج شیخ عبدالکریم حائری، حاج آقا حسین قمی، سید محسن حکیم، سید هیبة‌الدین شهرستانی و امام خمینی قدس‌سرهم، در این مورد موضع‌گیری کردند و امام خمینی در این زمینه، نامه‌ای خطاب به شاه عربستان نگاشت.

اجساد جاویدان

بدن سالم 2 تن از فرزندان امام جعفر صادق علیه‌السلام - پس از گذشت بیش از 1000 سال از وفاتشان در بقیع دفن شده است.

یکی از آنان، اسماعیل بن جعفر علیه‌السلام است که قبر ایشان پیش از درب اصلی قبرستان بقیع بوده است. به هنگام ایجاد خیابان ابوذر - که امتداد آن به بقیع رسید - مجبور به نقل جسد علی و جعفر شدند که به هنگام خاک‌برداری، قبر ویران گردید و جسد سالم ایشان یافت شد که به درون قبرستان بقیع منتقل و در ضلع شرقی شهدای حره، دفن شد. علامت قبر ایشان، پس از مدتی توسط وهابیان برداشته شد!

علی بن جعفر عربی، فرزند دیگر امام صادق علیه‌السلام است که تا دوره امام جواد علیه‌السلام زنده بود. قبر ایشان در عریض - یکی از روستاهای اطراف مدینه منوره و نزدیک به منطقه احد - قرار داشت که اینجانب به زیارت آن رفته بودم، و چند سال پیش، عوامل مزدور وهابیت، اقدام به تخریب قبر ایشان نمودند؛ ولی - بنا به شهادت برخی از موثقین مثل حجة‌الاسلام والمسلمین شیخ حسن راضی از علمای احساء و حجة‌الاسلام والمسلمین شیخ حسین رضوانی مسئول وقت دفتر نمایندگی بعثه مقام معظم رهبری در مدینه - با جسد سالم ایشان مواجه شدند که با انتقال جسد مطهرشان به قبرستان بقیع، نزدیک قبور اهل بیت علیهم‌السلام دفن گردید.

محمدامین پورامینی

شیعه نیوز